I tak, judaizm przetrwał prawie cztery tysiąclecia. Zanikały stare wierzenia i religie i powstawały nowe, odchodziły stare kultury i cywilizacje ustępując miejsca nowym, kruszyły się kolejne potęgi państwowe — losy narodu żydowskiego i judaizmu bywały tragiczne, lecz mimo to judaizm przetrwał i przetrwał też naród żydowski.

Mimo upływu tak długiego okresu czasu natura ludzka pozostała jednakże niezmienna i niezmienne też pozostały horyzonty moralne, które judaizm wskazuje człowiekowi.

I dziś, jak ponad dwa tysiące lat temu, można pytającemu o istotę judaizmu odpowiedzieć słowami mędrca żydowskiego Hillela, że istotę judaizmu stanowi nakaz biblijny zapisany w trzeciej księdze TORY: „Miłuj bliźniego swego jak siebie samego”.

I dziś, jak w czasach powstawania Talmudu, aktualne jest nauczanie zapisane w traktacie „Sanhedrin” zbioru „Nezikin”: „Kto ratuje jedno życie, ratuje świat cały”.

I wciąż i zawsze powtarzać trzeba słowa jednej ze starych modlitw żydowskich: „Labrit habet weal tefen lajetzer” — „Bacz na Przymierze i nie zwracaj się ku namiętności”. Przymierze z Bogiem oznacza bowiem nałożenie hamulców na ludzką naturę i moralnych samoograniczeń wobec ludzkich namiętności.

*

W dzisiejszym judaizmie istnieje wiele nurtów i odcieni. Tradycje i obyczaje Żydów „Sefardyjskich” („hiszpańskich”) pochodzących z krajów Afryki płn. i Europy płd., których przodkowie mieszkali niegdyś w Hiszpanii, różnią się nieco od tradycji i obyczajów Żydów „Aszkenazyjskich” („niemieckich”) pochodzących z Europy, których przodkowie „przeszli” przez Niemcy. Podobnie Żydzi Jemeńscy pochodzący z Półwyspu Arabskiego różnią się od Żydów Bucharskich pochodzących z Azji Środkowej. „Ortodoksi”, do których zaliczają się przede

wszystkim „Chasydzi", nie dopuszczają żadnych odstępstw od reguł „Halachy", „Konserwatyści" są pod tym względem bardziej elastyczni, „Reformowani" dopuszczają daleko idące odstępstwa od tradycyjnych nakazów i zakazów religijnych, m.in. np. w sprawie roli kobiet w synagodze.

Poszczególne nurty i odcienie judaizmu mogą więc mieć nieco inne tradycje i obyczaje, mogą być bardziej lub mniej wymagające w sprawach rytualnych, lecz wszystkie one opierają się na wspólnych podstawach wypracowanych przez wieki i wyłożonych w Biblii i w Talmudzie i żaden z nich nie rezygnuje z kanonów judaizmu.

Znaczący i godny podkreślenia wpływ na rozwój judaizmu w wieku XX miała zwłaszcza twórcza działalność następujących postaci — teologa, filozofa i humanisty Martina Bubera (1878—1965); pierwszego naczelnego rabina w Erec Izrael, wielkiego uczonego i myśliciela Abrahama I. Kooka (1865—1935) oraz rabi Szneersona, twórcy CHABADu, nowoczesnego nurtu w chasydyzmie, stawiającego na pierwszym miejscu wartości intelektualne i działalność humanitarną. Ruch Chabad został stworzony właściwie przez cały rabiniczny ród Szneersonów wywodzący się od Rabi Szneer Zalmana, który żył i działał w miejscowości Łady na Białorusi w wieku XVIII. Nazwa Chabad jest akronimem składającym się z pierwszych liter słów: Chochma — mądrość, Bina — rozum, Daat — wiedza. Dewiza ruchu Chabad brzmi: „Z całym sercem do każdego człowieka" („Im kol halew lechol echad").

W judaizmie nie ma scentralizowanej organizacji kościelnej ani hierarchicznie zorganizowanego kleru. Rabini to ludzie, którzy posiadają odpowiednie religijne wykształcenie i wymaganą postawę moralną i których głównym zadaniem nie jest ani prowadzenie modłów, ani udzielanie posług religijnych (obrzezanie, konfirmacja, ślub, pogrzeb), lecz dbałość o to, aby postawa wyznawców judaizmu i współżycie w społeczności ludzi wierzących były zgodne z podstawowymi zasadami judaizmu. Powinni więc oni dbać o wychowanie religijne młodego pokolenia i co za tym idzie o organizację i poziom szkolnictwa religijnego. Powinni interesować się warunkami życia ludzi, zwłaszcza tych, którym potrzebna jest pomoc materialna i moralna. Powinni interesować się organizacją i właściwą działalnością synagog, stowarzyszeń dobroczynnych, samopomocowych, posługowych. Ich życie we własnej rodzinie, ich moralność, ich aktywność społeczna winny być zgodne z zasadami judaizmu i służyć przykładem dla innych. Rabini rozstrzygają także codzienne problemy religijne wyznawców zgodnie z zasadami judaizmu.

W życiu religijnym społeczności wyznania mojżeszowego centralną rolę spełnia „Tzibur", czyli zgromadzenie wyznawców. Ono to uprawnione jest do prowadzenia modłów, a także do udzielania posług religijnych. Nie czyni tego oczywiście całe zgromadzenie, lecz upoważniona (wybrana, delegowana) przez zgromadzenie osoba, godna i posiadająca przygotowanie do

spełniania danej funkcji, czyli tzw. „Szelijach Tzibur" (Posłannik Zgromadzenia). Posłannikiem Zgromadzenia może też być oczywiście rabin. Zgromadzenie wyznawców, które może prowadzić wspólne modły i może udzielać posług religijnych, musi się składać co najmniej z dziesięciu osób dorosłych płci męskiej, czyli z tzw. „Minian" (Quorum). W nurcie „reformowanym" do tego Quorum zaliczane są także kobiety.

Synagogi i bóżnice wyznania mojżeszowego zawsze pełniły i pełnią na ogół także dziś podwójne funkcje — jako domy modlitw (Beit Tefila) i jako domy studiów religijnych (Beit Midrasz). Nazywane bywają także Zborami (Beit Kneset), albowiem służą jako miejsce zebrań wiernych dla wysłuchania kazań religijnych czy świeckich odczytów, a także jako miejsca spotkań stowarzyszeń dobroczynnych i posługowych. Synagogi i bóżnice cechuje na ogół prostota i skromność, bez zbytniego przepychu i nagromadzenia bogactw. Są one ozdabiane wersetami z Biblii i symbolami religijnymi, nigdy jednak postaciami ludzi,, zgodnie z treścią drugiego przykazania dekalogu. Główne miejsce w synagodze zajmuje symbol Arki Przymierza — Szafa (Aron Kodesz), w której przechowuje się zwoje TORY (Pięcioksięgu Mojżesza) spisanej na pergaminie (Sefer Tora). Oprócz Arki Przymierza w każdej synagodze i bóżnicy znajduje się ambona (Bima) usytuowana na ogół pośrodku nawy głównej, na której rozkłada się zwój Tory dla uroczystego odczytania przypadającego na każdy tydzień rozdziału. Synagogi budowane są w ten sposób, aby ściana główna, przy której umieszczona jest Arka Przymierza oraz pulpit (Amud) prowadzącego modły, skierowana była ku wschodowi, albowiem wyznawcy judaizmu modlą się stojąc twarzą ku wschodowi, ku Jerozolimie. W synagogach istnieją oddzielne nawy (pomieszczenia) dla mężczyzn (Ezrat Izrael) i dla kobiet (Ezrat Naszim).

Modlitwy wyznawców judaizmu składają się przeważnie z psalmów, z tekstów biblijnych proroków, a także z hymnów napisanych przez poetów, którzy żyli i tworzyli w Hiszpanii w pierwszych wiekach drugiego tysiąclecia naszej ery. Najstarsza modlitwa „Szema Israel ..." (Słuchaj Izraelu ...) pochodzi z Biblii z księgi „Dewarim" (Powtórzonego Prawa) i dotyczy kamienia węgielnego judaizmu — wiary w Boga jedynego. Najstarszy układ modlitw pochodzi z okresu działalności Wielkiego Zgromadzenia w V wieku starej ery. Muzyka i śpiew towarzyszyły zawsze modłom. Niegdyś, w świątyni jerozolimskiej, modłom wiernych i ofiarom składanym przez kapłanów towarzyszyła muzyka i śpiew wykonywane przez chóry „Lewitów", współcześnie w dni uroczyste modłom prowadzonym przez kantora (Cha- zan) towarzyszy w wielkich synagogach chór i muzyka organowa. Żydowska pieśń religijna posiada swoisty wyraz, którego źródeł należy szukać w żydowskiej pieśni ludowej i w starych, a nawet prastarych melodiach okresu biblijnego i okresu hiszpańskiego. Szczególnie wzruszająca jest melodia modlitwy „Kol Nidrej która otwiera całodobowe modły Dnia Pojednania. Modlitwa ta — jak się twierdzi — powstała wśród Żydów hiszpańskich zmuszanych pod groźbą śmierci do porzucenia wiary ojców. Jej treść i melodia wyrażają pełen bólu i determinacji dramat człowieczy.

Tradycja i obyczaj wyznawców judaizmu nakazują, aby przed przystąpieniem do modlitwy

przygotować ciało i ducha. Ciało winno być czyste, należy przed każdą modlitwą myć twarz i ręce i przyjmować codziennie kąpiel rytualną. Przed modlitwą odrzucić należy wszelkie myśli postronne i skoncentrować całą uwagę na treści modlitwy, pamiętając przed Kim się stoi i do Kogo się zwraca w modlitwie ... „Pan bowiem zna myśli ludzkie i ludzkie intencje".

Judaizm dopuszcza, że modlitwą, postem i skruchą można uzyskać odpuszczenie win wobec Boga, lecz winy wobec ludzi nie mogą być odpuszczone bez ich naprawy, bez naprawy krzywd poczynionych ludziom i pojednania się z nimi. Pobożność, bogo- bojność — tak, lecz o wiele ważniejsze od modłów czy darów dla synagogi są — sprawiedliwy stosunek do ludzi, prawość, dobroć, skromność, pomoc w potrzebie, cicha i nie krzykliwa dobroczynność.

W tradycji judaistycznej pielęgnowany jest kult Biblii, a zwłaszcza jej głównego składnika TORY (Zakonu—Nauki), tj. Pięcioksięgu Mojżeszowego. Ta tradycja sprzyjała powstaniu wśród Żydów szacunku dla słowa pisanego, dla ksiąg religijnych i świeckich — stąd naród żydowski jest nazywany „narodem księgi" (Am Sefer). Analfabetyzm był zawsze wśród Żydów wyjątkowym zjawiskiem, nawet „prostak" potrafił zawsze przeczytać przypadający na dany tydzień rozdział Biblii, czytać „Hagadę" i księgę „Estery", korzystać z książek zawierających modlitwy codzienne i sobotnie (Sidur) oraz z modlitewników przeznaczonych na poszczególne święta (Machzor).

W judaizmie nie ma kultu świętych. Wyznawcy kierują swoje modły zawsze i jedynie do Boga jedynego. Nawet Mojżesz nie jest uważany za świętego, jest on uważany przez Żydów za ich mistrza (Mosze Rabenu) i nauczyciela (Mosze Morenu). Najbardziej prawi i pobożni mężowie określani są słowem „Tzadik" — prawy, sprawiedliwy. Judaizm nie prowadził i nie prowadzi działalności misjonarskiej, obce mu jest dążenie do zdobywania nowych dusz, do rozszerzania swej wiary wśród wierzących innych religii, wyznań i wśród tzw. pogan. Wyznawcy wiary mojżeszowej nigdy i nikogo nie nawracali na swą wiarę. Wręcz odwrotnie, każdy kandydat na prozelitę bywa ostrzegany o niełatwych obowiązkach, jakie bierze na siebie przechodząc na judaizm.

Religia mojżeszowa nie jest łatwa, nakłada ona bardzo wiele obowiązków (Mitzwot) na jej wyznawców — jest ich aż 613, w tym aż 365 zakazów i 248 nakazów. Jednakże znakomita większość tych obowiązków to są obowiązki moralne, regulujące postępowanie człowieka wobec innych ludzi, codzienne zachowanie się człowieka w rodzinie i w społeczeństwie. Żydowskie powiedzenie ludowe określa to lapidarnie: „Judaizm to nie tylko religia, lecz styl życia".

Wyznawcy judaizmu przez blisko dwa tysiące lat dzierżyli w swych rękach nie miecze, lecz księgi.

Wyznawcy judaizmu nie uprawiają myślistwa, nie zabijają zwierząt dla sportu i rozrywki.

Niezwykle rzadkie są wśród wyznawców judaizmu takie zjawiska, jak pijaństwo i narkomania, rozkład rodziny, a wręcz prawie niespotykane są morderstwa i rozboje.

Najbardziej charakterystyczne cechy wyznawców judaizmu to przywiązanie do tradycji, do duchowego dorobku przodków, do wartości moralnych swej religii. W rodzinach żydowskich panuje na ogół trzeźwość, szacunek dla starszych, ciepło i wzajemne zaufanie.

Opracował: Leon Baranowski, Buenos Aires - Argentyna